

Tot recordant Joan Brossa

Joan Brossa no ha estat, per a mi, únicament el meu tema de tesi doctoral. Ha estat una part imprescindible de la meua vida, un model a seguir, un amic, un vehicle de coneixences humanes extraordinàries, una font inesgotable de reflexions literàries, artístiques o polítiques, en definitiva una persona amb qui sempre es podia comptar, compartir-hi coses i riure.

El vaig conèixer l'any 1974. Jo estudiava Filologia Catalana (quan encara no era gaire normal fer-ho) i em delia per la literatura, però desconeixia l'obra de Brossa. El meu professor, el Dr. Molas, ens en va parlar i ens va proposar un treball sobre *Em va fer Joan Brossa*. No sortí cap voluntari. Brossa tenia fama de críptic i jo no era l'única a no haver-lo llegit. Tothom volia treballar Espriu, Ferrater o novel·les d'exili (eren temps de realisme!). Però finalment Molas ens convencé a una companya i a mi. I vaig començar a llegir Brossa: *Poesia Rasa* fou una revelació. "Allò" era diferent. Hi havia poemes que em recordaven el surrealisme, però potser d'una manera més casolana. Hi havia versos que més aviat semblaven antiversos. Hi havia cançons populars. Hi havia odes amb ressons de Guimerà. D'altres seguien els patrons de Costa i Llobera. I d'altres, la retòrica verdagueriana. Però tot era expressat d'una altra manera i cada nova pàgina era una sorpresa.

De la lectura vaig passar a la coneixença del personatge i de seguida en vaig quedar seduïda. La seva naturalitat, humanitat i humor em van captivar. La seva ajuda per fer el treball acadèmic fou inestimable. Mentre m'explicava coses i anècdotes, en l'envitricollat però mític estudi de Balmes, o en l'entrançable llar controlada per la Pepa, em treia carpetes i més carpetes de poemes inèdits. A mesura que anava llegint aquells poemes, la meua primera sorpresa i admiració creixia. Per a mi, joveneta lletraferida per les avantguardes, era inexplicable que tot aquell material romangués inèdit, que gairebé ningú conegués la magnitud d'aquell tresor amagat i que, per tant, cap estudiós s'hi hagués dedicat. De seguida vaig veure clar el meu destí: escriure una tesi doctoral que treballés l'obra literària brossiana, n'expliquéss les claus i n'orientés la lectura. I fent això m'hi vaig passar força anys... Però, acabada la tesi, la meua feina no va poder parar: calia continuar amb la producció nova de Brossa, calia fer articles de divulgació, calia estudiar a fons alguns llibres, etc. Com que la màquina de treballar brossiana no s'aturava mai i, a més, gràcies al seu particular ordre, sempre apareixien velles carpetes d'inèdits, que anteriorment no m'havia mostrat... els meus estudis sobre Joan Brossa continuaven... i encara continuen, perquè no som prou estudiosos per poder abraçar l'incommensurable món literari brossià. D'altra banda, també cal dir que potser les universitats no han estat massa predisposades a suscitar noves tesis brossianes (hi ha dues tesis més: una sobre l'obra visual, feta per Pilar Palomer, a la Facultat de Belles Arts i l'altra sobre el teatre, presentada per Eduard Planas, a la Facultat de Geografia i Història), especialment en el camp de la filologia. Ja és ben sabut que la radiografia del passat acostuma a ser la moneda corrent de les aules i que, per tant, l'anàlisi de l'actualitat no interessa, però d'aquesta manera la Universitat ha impedit a les noves generacions de filòlegs el coneixement aprofundit d'un dels més grans escriptors d'aquest segle.

Al mateix temps que m'endinsava en l'obra brossiana, l'amistat amb el poeta avançava. I això em portava a conèixer els seus amics, diversos, senzills, tan naturals com ell, magnífics. No es tracta de grans personalitats (encara que també n'hi ha), sinó de gent modesta, bona en la seva feina (sigui quina sigui), que no se les dona d'intel·lectual, que aprecia l'art i que sobretot estimava Brossa per la seva personalitat i la seva capacitat de creació en tots els terrenys.

Encara que m'hagi dedicat més a l'obra literària de Brossa, les meves anàlisis han hagut de tenir en compte sempre la resta de la seva obra: poemes visuals, poesia

escènica, objectes, etc. , perquè en la seva obra no tenen sentit les fronteres entre gèneres o les divisions entre les diferents arts. El món de Brossa és inseparable i indestriable. La recerca essencial i el compromís social són darrere de la constant manipulació de la realitat que ell fa. Però les formes han estat múltiples, perquè el poeta sempre ha volgut experimentar, per dialogar amb la societat amb el llenguatge que li fos més proper. Com ell mateix va dir al discurs dels Jocs Florals del 1985: "El poeta actual ha d'ampliar el seu camp, sortir dels llibres i projectar-se amb un seguit de mitjans que li dona la societat mateixa i que el poeta pot fer servir com a vehicles insòlits tot injectant-los un contingut ètic que la societat no els confereix".

Potser per aquest motiu el Brossa plàstic és el que més directament ha arribat a la gent. Si observàvem els telenotícies d'aquests tristos dies del seu accident i mort, ens adonariem que la majoria de referències han estat a la seva obra plàstica. És bàsicament gràcies a aquesta que Brossa s'ha convertit en un personatge cèlebre i que els ciutadans han conegut les seves idees progressistes, que han descobert la seva ironia i les seves particulars imatges sorprenents. I també gràcies a aquesta presència corpòria de la seva obra, se li han començat a reconèixer els mèrits per part de les autoritats.

Però la conversió de Brossa en un personatge popular paradoxalment no ha servit perquè la seva obra literària fos més coneguda. Segurament, en un altre país, els seus llibres de versos serien obligatoris a les escoles. Aquí no només no s'ha produït això, sinó que, quan ha sortit un llibre nou, la repercussió i la difusió en els mitjans de comunicació ha estat ben escassa. I amb aquest desconeixement, la societat catalana ha perdut una gran oportunitat: la de poder gaudir d'una de les obres literàries més modernes i atractives del nostre segle.

Entre les múltiples mostres de l'obra literària de Brossa, voldria aprofitar l'ocasió per recomanar des d'aquestes pàgines algunes de les formes brossianes més desconegudes, però no per això menys atractives. En primer lloc, les odes i sonets. Cal recordar que Brossa començà escrivint sonets onírics, però que després ha portat aquesta forma poètica per totes les experimentacions possibles. Els seus sonets poden ser lírics, divertits o impactants, com es pot comprovar a *Els ulls de l'òliba* (1974), per posar un exemple. D'altra banda, al costat de les odes, han servit per mostrar el Brossa més compromès civicament. Fets com la vaga de tramvies de 1951, la Caputxinada, la mort de Carrero Blanco o de Puig Antich han desfilat pels seus poemes, des d'un clar posicionament d'esquerres que sempre ha denunciat la injustícia i l'opressió. Títols de llibres d'odes i sonets com *El pedestal són les sabates* (1955) o *Catalunya i selva* (1953) són bons exponents d'aquesta passió per la terra i la llibertat.

Al costat del compromís polític, però, Brossa també ha tocat el tema amorós a odes i sonets. Amb influències del cançoner popular, el poeta ha confegit poemes amorosos desbordants d'imaginació i lirisme, com als llibres *Cant* (1954), *Festa* (1955), *Flor de fletxa* (1969) o *Sonets a Gofredina* (1967). Les metàfores que dedica a l'estimada són originals dins la tradició, acostades a la quotidianitat, però plenes d'una tendresa, que ens permet descobrir un Brossa càlid i humà, allunyat de la contundència i duresa dels poemes "polítics".

En segon lloc, en el capítol de reivindicacions de l'obra desconeguda de Brossa , també caldria parlar de les proses. D'aquestes n'hi ha de dues menes: les circumstancials i les poètiques. Les primeres, recollides als volums *Vivàrium* i *Anafil*, són un seguit de textos diversos escrits per motius diferents: presentacions d'exposicions, pròlegs de llibres, homenatges, discursos, entrevistes, etc. que mostren plenament la poètica brossiana. Textos com els discursos dels Jocs Florals dels anys 1982 i 1985, la introducció a una traducció al castellà de poemes seus o la presentació

a l'estrena d'*Or i sal* són el seu millor testament i expliquen perfectament les seves intencions. Pel que fa a les proses que he anomenat "poètiques", cal destacar l'esplèndid recull *U no és ningú*, de 1950 i publicat amb la col·laboració d'Antoni Tàpies l'any 1979, i el conjunt de textos aplegats l'any passat a *Alfabet desbaratat*, una mostra del primer Brossa (la majoria de textos són del 1949), que permet veure alguns dels elements que després seran constants a la seva obra, com els salts al buit o les digressions filosòfiques.

Finalment, també voldria donar compte aquí del Brossa més seriós, del poeta que reflexiona constantment sobre l'home i la vida. Aquesta és una línia que podem observar en tota la seva producció, però que s'accentua a partir dels setanta anys, en el moment que el poeta comença a patir les primeres "avaries" (com deia ell) de salut. Llibres com *Passat festes* (1995) o *Sumari astral* (darrer llibre de Brossa, que s'estava preparant per sortir a la llum pública aquest mes de gener per al vuitantè aniversari del poeta) presenten una continguda i emotiva reflexió sobre la vida i la mort, expressada en llargues estrofes de versos lliures. La llavor d'aquesta meditació vital, la podem trobar en molts llibres de poemes curts, com els emblemàtics *Els entra-i-surts del poeta. Roda de llibres* (1969-75). Però, mentre en *Els entra-i-surts* predomina la síntesi, els jocs visuals, la ironia i l'humor, en els últims llibres hi ha més digressió i serenitat. És el Brossa de sempre, el del pedestal són les sabates, que afirma amb més contundència que les coses són el que són sense anar més enllà.

De la mateixa manera, encara que ens pesi, hem d'acceptar la mort del poeta. El seu viatge, aconduït per un seny i una creativitat fora de mida, ha arribat a la fi, però sempre ens quedaran les seves paraules. Endinsem-nos-hi. Llegim-lo (i no només, mirem-lo), perquè els seus mots porten cua: *A voltes trobaràs que, al teu viatge,/ el teu seny hi desplega una gran cua/ i ja no et sembla fer tan mal viatge./ Però comprens que al món tot porta cua./ I ve que, viatger de cap viatge,/ prens el vagó que du el fanal de cua* (*Furgó de cua* 1993).

Glòria Bordons